

Ο ΚΩΔΙΞ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1822 — 1828

Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ. ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Είσαγωγή

1. Ἡ ἔλλειψις ἐκδεδομένων συλλογῶν τῆς νομοθεσίας τῆς *Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος* (1822-1827) ἀποτελεῖ ὡς γνωστὸν σοβαρὸν ἐμπόδιον εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἱστορικοῦ τῶν πολιτειακῶν καὶ διοικητικῶν θεσμῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν¹. Τούτου ἔνεκα θὰ ἀπετέλει μεγάλην προσφορὰν ἡ ὑπὸ τῆς κρατικῆς ἀρχειακῆς ὑπηρεσίας κατάρτισις καὶ δημοσίευσις συλλογῶν τῶν σωζομένων νόμων, θεσπισμάτων καὶ διαταγμάτων τῶν ἐκδοθέντων κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην². Εἰς τὰς συλλογὰς αὐτὰς θὰ ἔπρεπε βεβαίως νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ ἀντίστοιχοι τῆς νομοθεσίας τῆς *Ἑλληνικῆς Πολιτείας* (1827-1833).

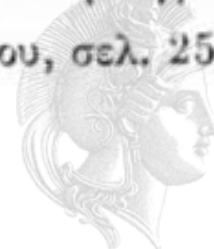
Ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ὑποκινηθῇ ἡ ἐξαιρετικῶς σημαντικὴ αὕτη προσπάθεια προβαίνω ἤδη εἰς τὴν παρουσίασιν μέρους τῆς νομοθετικῆς παραγωγῆς τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου, δηλονότι τῶν κειμένων τῶν τυπικῶν νόμων³.

2. Νόμοι ἐκαλοῦντο κατὰ τὸ διάστημα 1822-1828 οἱ κανόνες δικαίου τοὺς ὁποίους κατήρτιζον ἀπὸ κοινοῦ οἱ ἐκάστοτε παράγοντες τῆς νομοθετικῆς λειτουργίας.

1. Χρησιμωτάτη ὡς ἐκ τούτου ἀποβαίνει ἡ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἡ λ. Κυριακοπούλου ἐκπονηθεῖσα συλλογὴ τῶν ἐλληνικῶν Συνταγμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον *Τὰ Συντάγματα τῆς Ἑλλάδος*, Ἐν Ἀθήναις 1960, ἐνθα καὶ εἰσαγωγικὰ περὶ ἐκάστου Συντάγματος ἱστορικὰ σημειώματα.

2. Γ. Δ. Δημακοπούλου, *Ἡ Διοικητικὴ Ὁργάνωσις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, 1821-1827*, Ἐν Ἀθήναις 1966, σελ. 12, 15, 16. Περὶ τῆς σπουδαίας ταύτης ἐλλείψεως βλ. καὶ ἐν Θ. Γ. Ἀγγελοπούλου, «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Β' Βουλευτικῆς Περιόδου (26 Ἀπριλίου 1823 — 10 Ὀκτωβρίου 1824)», *Ἐπιθεώρησις τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως*, τόμ. 6 (1927), σελ. 65-68.

3. Ἀπλοῦν κατάλογον τῶν ἐκδοθέντων κατὰ τὰ ἔτη 1822-1826 νόμων, μετὰ περιλήψεως τοῦ περιεχομένου ἐκάστου, ἐδημοσίευσα ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ μου, σελ. 253-257.

Οί κανόνες οὗτοι διεκρίνοντο εἰδικώτερον:

- α) εἰς νόμους ἐν στενῇ ὀνομασίᾳ, καὶ
- β) εἰς παραρτήματα νόμων.

Ὁ τίτλος νόμος ἐδίδετο εἰς τὰ τὸ πρῶτον καταρτιζόμενα νομοθετικὰ κείμενα, ὡς καὶ εἰς ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων ἀνεθεωρεῖτο πλήρως τὸ κείμενον προηγουμένου νόμου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ νέον κείμενον ὑποκαθίστα τὸ παλαιόν, λαμβάνον τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν χρονολογίαν ἐκείνου.

Εἰς περίπτωσιν, ἐξ ἄλλου, ἀπλῆς τροποποιήσεως κειμένης διατάξεως νόμου ἢ προσθήκης διατάξεως εἰς τὸ κείμενον αὐτοῦ ἐξεδίδετο *παράρτημα νόμου* ἔχον πλήρη ἰσχὺν νόμου. Ἐκαστον παράρτημα ἐθεωρεῖτο ὅτι ἀπετέλει μέρος τοῦ δι' αὐτοῦ τροποποιουμένου νόμου.

3. Κατὰ τὴν περίοδον 1822-1828 δὲν ἐξεδόθησαν πολλοὶ νόμοι. Ἀπὸ τῆς 18ης Ἰανουαρίου 1822, καθ' ἣν ἐξεδόθη ὁ πρῶτος νόμος, μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναλήψεως τῆς ἀρχῆς τὴν 18ην Ἰανουαρίου 1828, δηλαδή ἐπὶ ἐξ συναπτὰ ἔτη ἐξεδόθησαν ἐν ὅλῳ 67 νόμοι, ἐξ ὧν 58 ἐνάριθμοι. Ἡ ἀρίθμησης τῶν τελευταίων αὐτῶν ἦτο συνεχῆς ¹ καὶ ἐγίνετο συνήθως δι' ἀρχαίων ἐλληνικῶν ἀριθμητικῶν συμβόλων. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνωτέρω 58 ἐναρίθμων νόμων περιλαμβάνονται καὶ τὰ τυχόντα γενικῆς ἀριθμήσεως παραρτήματα.

Οἱ νόμοι καὶ τὰ παραρτήματα νόμων κατεχωρίζοντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς ἴδιον Κώδικα, οὗτινος τὴν ἀρίθμησης ἠκολούθουν ². Εἰδικώτερον τὰ παραρτήματα νόμων ἐπὶ τῆς Α' Περιόδου ἐλάμβανον ἀριθμὸν ἐκ τοῦ Κώδικος τούτου κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἐκδόσεώς των, ἐνῶ ἀπὸ τῆς Β' Περιόδου καθίστανται ταὐτάριθμα τῶν ὑπ' αὐτῶν τροποποιουμένων νόμων, διατηροῦντα ὅμως τὴν πραγματικὴν χρονολογίαν των.

4. Ὁ αὐτούσιος *Κῶδιξ τῶν Νόμων* δὲν ἀνευρέθη, παρὰ τὰς γενομένας ἐρεῦνας. Ἐκ τίνος ὅμως σημειώσεως τοῦ Ἀνδρέου Μάμουκα πληροφορούμεθα ὅτι τῷ 1852

1. Ἄρθρ. 4α' τοῦ Νόμου τῆς Ἐπιδεύρου, καθ' ὃ «Ὁ Κῶδιξ τῶν Νόμων τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος τῆς Α' αὐτοῦ περιόδου, ὅστις ἤδη ἐπεθεωρήθη, νὰ ἐξακολουθῇ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας περιόδους τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος». Παρὰ τὴν διάταξιν ταύτην ὁ πρῶτος κατὰ τὴν Β' Περιόδον ἐκδοθεὶς νόμος ἔλαβεν ἀριθμὸν α' (1), μεταβληθέντος τούτου ἐν συνεχείᾳ εἰς κδ' (24). Βλ. σχετικῶς Θ. Γ. Ἀγγελοπούλου, «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Β' Βουλευτικῆς Περιόδου», σελ. 156. Ἐπίσης ὁ πρῶτος νόμος τῆς Δ' Περιόδου ἔλαβεν ἀριθμὸν α' ἀντὶ τοῦ νδ' (54). Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὸν τρίτον νόμον τῆς αὐτῆς Περιόδου.

2. Κατὰ μίμησιν τοῦ Γαλλικοῦ *Bulletin des Lois* περὶ τοῦ ὁποίου βλ. J. E. R e y m o n d, «Le Journal officiel de la République Française», *Revue Administrative*, τόμ. 4 (1951), σελ. 589-597 καὶ ἐπίσης ἐν «Les journaux officiels de la République Française. Étude historique et analytique», *Notes et Études documentaires*, 1738, 7 Μαΐου 1953, σελ. 3-11.

ἐσώζετο ἀκόμη παρὰ τῷ Ἑλεγκτικῷ Συνεδρίῳ, ἔνθα ἐφυλάσσοντο τότε τὰ κρατικά ἀρχεῖα, Κῶδιξ ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν ἀντιγεγραμμένοι οἱ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐκδοθέντες νόμοι καὶ ἅπαντα τὰ ἐπὶ Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἐκδοθέντα κυβερνητικὰ ψηφίσματα¹. Ὁ Κῶδιξ οὗτος ἐνδέχεται νὰ λανθάνῃ εἰσέτι εἰς τι δημόσιον ἀρχεῖον, λίαν πιθανῶς δὲ εἰς τὸ ἀταξινόμητον τμήμα τοῦ ἀρχείου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς ἢ εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Ἐκ τοῦ Κώδικος ἐκείνου φαίνεται ὅτι ἐλήφθησαν τὰ κείμενα ἅτινα ἀπῆρτισαν τὴν γαλλιστὶ ἐκδοθεῖσαν ἐν Ἀθήναις τῷ 1835 ὑπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Τυπογραφείου συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον: *Constitutions, Loix, Ordonnances des Assemblées Nationales, des Corps Legislatifs et du Président de la Grèce, recueillies et traduites par ordre du Gouvernement, 1821-1832*².

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω ἐκ τῶν ὑστέρων γενομένης ἐπισήμου ἐκδόσεως, τὰ κείμενα τῶν νόμων ἔχουν δημοσιευθῇ, ἀτάκτως καὶ οὐχὶ ὅλα, εἰς τὰς τότε κυκλοφοροῦμενας ἐφημερίδας, καὶ δὴ καὶ εἰς τὰς λεγομένας Ἐφημερίδας τῆς Διοικήσεως, ὡς ἦσαν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1824 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1825 «Ὁ Φίλος τοῦ Νόμου», ἀκολούθως δὲ ἡ «Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος». Ἐπίσης, ὡς θὰ σημειωθῇ καὶ περαιτέρω, πρὸς εὐρυτέραν γνωστοποίησιν τῶν διὰ τῶν νόμων καθιερουμένων κανόνων δικαίου ἐξετυποῦντο τὰ κείμενα αὐτῶν εἰς φύλλα καὶ ἐτοιχοκολλοῦντο εἰς πολυσύχναστα μέρη ἢ ἀπεστέλλοντο πρὸς τὰς διαφόρους ἀρχὰς πρὸς κατατόπισιν αὐτῶν.

5. Πρὸς κατάρτισιν τοῦ εἰς τὰς ἀκολουθούσας σελίδας ἀνασυνιστωμένου Κώδικος τῶν Νόμων ἐχρησιμοποίησα διὰ τοὺς πρώτους εἴκοσιν ἓνα τὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1857 καὶ 1862 γενομένην, ἡμιτελῆ δὲ ἀφθεῖσαν ἐκδοσιν «Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Βασιλείας»³. Ἡ ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ περίληψις τῶν εἴκοσι πρώτων νόμων

1. Ἀ. Μάμουκα, *Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος*, Ἐν Ἀθήναις 1852, τόμ. ΙΑ', σελ. 389, σημ. 1.

2. Ἡ συλλογὴ αὐτή, εἰκάζω, ἐξεδόθη γαλλιστὶ διὰ νὰ διευκολύνῃ τὰς ἐργασίας τοῦ Ἀνακτοβουλίου καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Βαυαρῶν ὑπαλλήλων.

3. Περὶ τῶν περιελθόντων εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων ἀρχείων τῆς πρὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς Βασιλείας περιόδου βλ. «Ἐκθεσιν τοῦ κατὰ τὴν Β' Σύνοδον τῆς Α' Περιόδου Προέδρου τῆς Βουλῆς (Ρήγα Παλαμῆδη) περὶ τῶν κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην ἔργων τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, 31 Ὀκτωβρίου 1846», *Πρακτικά τῶν Συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν Δευτέραν Σύνοδον τῆς Πρώτης Βουλευτικῆς Περιόδου*, τόμ. Δ', Ἐν Ἀθήναις 1846, σελ. 3258-3259· Σ. Λάμπρου, «Κατάλογος τῶν Κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθηκῶν, πλὴν τῆς Ἐθνικῆς. Α' Κώδικες τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς», *Νέος Ἑλληνομνήμων*, τόμ. 6 (1909), σελ. 95 κ. ἐξῆς· Ντ. Κονόμου, *Συμπληρωματικὸς Κατάλογος τῶν Χειρογράφων Κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Συνέχεια τῶν Καταλόγων (1-241) τοῦ Σπ. Λάμπρου*, ἀριθ. 242-448, Ἐν Ἀθήναις 1965.

ἐγένετο, ὡς ἐν αὐτῇ ἀναφέρεται, ἐκ τοῦ Κώδικος τῶν Νόμων, εἰς τὸν ὁποῖον ὁμῶς σημειοῦται ὅτι μόνον οὗτοι εἶχον περιληφθῇ¹.

Τὰ κείμενα τῶν ὑπολοίπων νόμων² ἀνεζήτησα πρῶτον εἰς τὰς Ἑφημερίδας τῆς Διοικήσεως, εἰς τὰς ὁποίας κατὰ τεκμήριον ἔδει νὰ εἶχε δημοσιευθῇ τὸ αὐθεντικὸν κείμενον αὐτῶν. Τὰ μὴ περιληφθέντα εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἐφημερίδας κείμενα, ὡς καὶ τὰ παλαιότερα τῆς ἐκδόσεως τοιούτων ὀργάνων, ἀνεζήτησα εἰς εἰδικὰς συλλογὰς ἐγγράφων, ὡς ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἐπίσημος ἐκδοσις εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν, ἡ πολύτιμος συλλογὴ τοῦ Ἀ. Μάμουκα, *Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος*, καὶ τὸ ἐξ ἴσου πολύτιμον ὑπὸ τοῦ Ἀντ. Λιγνοῦ δημοσιευθὲν Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος τῆς Ὑδρας, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν δημοσιευθῇ πλεῖστα ὅσα μονόφυλλα κ. ο.κ.

Τέλος εὐαρίθμους νόμους, οἵτινες δὲν ἀνευρίσκοντο δημοσιευμένοι, ἀνεζήτησα εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, εἰς τὸ ἐν τῷ Κέντρῳ Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν σφζόμενον μέρος τοῦ Ἀρχείου Ἀ. Λουριώτου, καὶ ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Μουσείου Μπενάκη. Δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐρευνήσω εἰς τὸ πλουσιώτατον ἀρχεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἀπρόσιτον εἰς τοὺς ἐρευνητάς.

Διὰ τῆς ὅλης ἐρέυνης συνεκεντρώθησαν πλὴν ἑνὸς τὰ κείμενα τῶν κατὰ τὴν περίοδον 1822-1828 ἐκδοθέντων τυπικῶν νόμων. Ἀντὶ τοῦ ἐλλείποντος ἑνὸς κειμένου παρετέθησαν τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἐκδοσὶν τοῦ ἐπίσημου ἐγγράφου. Ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἐξήκοντα ἕξ ἐν ὅλῳ νόμων εἰς εὐρέθη εἰς μόνην τὴν ἐπίσημον αὐτοῦ γαλλικὴν μετάφρασιν. Τὸ ἐλληνικὸν πρωτόγραφον αὐτοῦ δὲν κατέστη δυνατόν μέχρι στιγμῆς νὰ ἐντοπισθῇ. Κατόπιν τούτου παρετέθη οὗτος γαλλιστί, ἐν τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ ἀνευρεθῇ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ τὸ ἐλληνικὸν κείμενον. Ὁκτὼ νόμοι δημοσιεύονται διὰ πρώτην φοράν, καθ' ὅσον γνωρίζω, ἐλληνιστί.

Τὰ κείμενα τῶν νόμων καὶ τῶν παραρτημάτων νόμων διὰ τῶν ὁποίων ἀνασυγκροτεῖται ὁ Κώδιξ παρατίθενται ἀκολουθῶς³. Πρὸ αὐτῶν ὁμῶς θεωρῶ σκόπιμον

1. Βλ. «Ἐκθεσιν τῆς ἐπὶ τῆς συλλογῆς τῶν ἀρχείων τῆς Ἑλλ. Παλιγγενεσίας Ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, 4 Ἰουνίου 1856», *Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*, τόμ. Α', σελ. ζ'. Πρβλ. τὴν ἐν τῇ προηγουμένῃ σελίδι ἀντίθετον πληροφορίαν τοῦ Ἀ. Μάμουκα, ἐνισχυομένην καὶ ἐκ σχετικῆς πληροφορίας παρεχομένης Αὐτόθι, τόμ. Γ', σελ. 72, σημ. 3. Τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ Κώδικος τῶν Νόμων δὲν εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν καταγεγραμμένων Κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

2. Περὶ τῶν νόμων τῆς Β' Περιόδου βλ. συμπεράσματά τινα ἐν Θ. Γ. Ἀγγελόπουλου, «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Β' Βουλευτικῆς Περιόδου», σελ. 156 κ. ἑξ.

3. Ἐλπίζω ὅτι δὲν ἀπώλετο πᾶσα ἐλπίς νὰ ἀνευρεθῇ μίαν τῶν ἡμερῶν ὁ αὐτούσιος Κώδιξ. Ἐν περιπτώσει ἀνευρέσεως αὐτοῦ θὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπαληθεύσωμεν, καὶ συμπληρώσωμεν ἴσως, τὴν παροῦσαν ἐκδοσιν.

νά παράσχω τὰς ἀπαραιτήτους πληροφορίες περὶ τῆς τότε, ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῶν τριῶν ἐν συνεχείᾳ πολιτευμάτων, νομοθετικῆς διαδικασίας, ὡς καὶ τινὰ περὶ τῆς ἐννοίας τῆς δημοσιεύσεως τῶν νόμων.

Ἡ νομοθετικὴ διαδικασία

Α'. Ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ Νόμου τῆς Ἐπιδεύρου

1. Τὸ Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἐπιδεύρου ἀπεδέχθη τὴν ἀρχὴν τῆς διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ ὠνομάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ βουλευτικὴ, ἐκτελεστικὴ καὶ δικαστικόν.

Ἡ νομοθετικὴ (βουλευτικὴ) λειτουργία ἀνετέθη διὰ τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδεύρου εἰς τὰ δύο Σώματα, Βουλευτικὸν καὶ Ἐκτελεστικόν¹. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἀνετέθη εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα (ἄρθρον νς') καὶ ἡ δικαστικὴ εἰς τὰ δικαστήρια (ἄρθρα πζ' καὶ πθ').

Κατὰ τὸ ἄρθρον ι' τοῦ Πολιτεύματος «Τὰ δύο αὐτὰ Σώματα (=Βουλευτικὸν καὶ Ἐκτελεστικόν) ἰσοσταθμίζονται μὲ τὴν ἀμοιβαίαν συνδρομὴν των εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν νόμων· διότι οὔτε αἱ τοῦ Βουλευτικοῦ αποφάσεις ἔχουσι κῦρος νόμου ἄνευ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος, οὔτε τὰ σχέδια νόμων, ὅσα προβάλλονται παρὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἰς τὸ Βουλευτικόν, ἔχουσι κῦρος, ἂν δὲν ἐγκριθῶσιν ἀπὸ τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος».

Ἡ βουλευτικὴ περίοδος καθορίζετο ἐνιαυσίᾳ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐνάρξεως αὐτῆς (ἄρθρον ιθ'). Τὸ Βουλευτικὸν κατὰ τὴν Α' Περίοδον τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως, λόγῳ τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας εὗρίσκετο ἡ πατρίς, ἔδει νὰ διατελῇ ἐν διαρκεῖ συνόδῳ (ἄρθρον κε')².

Τὸ Προεδρεῖον τοῦ σώματος³ ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ Προέδρου, τοῦ Ἀντιπροέδρου, τοῦ Α' καὶ τοῦ Β' Γραμματέως, ὡς καὶ τῶν ἀναγκαίων ὑπογραμματέων, ἐξελέγετο διὰ σχετικῆς πλειοψηφίας τῶν βουλευτῶν ἐπὶ ἐνιαυσίᾳ θητείᾳ ὅση καὶ ἡ βουλευτικὴ περίοδος (ἄρθρα ιζ' καὶ ιη')⁴.

1. Βλ. ἄρθρα ι' καὶ νς'. Διάφορος τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἦτο ὁ διὰ τοῦ ἄρθρου θ' τοῦ αὐτοῦ Πολιτεύματος καθιερωθεὶς θεσμὸς τῆς Διοικήσεως (Gouvernement), ἥτις συνέκειτο μὲν πάλιν ἐκ τῶν δύο ὡς ἄνω σωμάτων, ἀλλ' ἀπετέλει τὸν φορέα τῆς ἀνωτάτης ἐθνικῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν θεσμὸν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος. Βλ. Γ. Δ. Δ η μ α κ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ Διοικητικὴ Ὁργάνωσις, σελ. 96-97.

2. Πρβλ. ἄρθρον 59 τοῦ Γαλλικοῦ Συντάγματος τῆς 5ης Ὀπωρώδους ἔτους ΙΙΙ.

3. Τὴν σύνθεσιν τῶν Προεδρείων τοῦ Βουλευτικοῦ κατὰ τὴν Α', Β' καὶ Γ' Περίοδον βλ. ἐν Γ. Δ. Δ η μ α κ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 219-222.

4. Ὁ πλεονασμὸς αὐτὸς περιελήφθη, ὑποθέτω, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι ἅπαξ τις ἐξελέγετο πρόεδρος θὰ παρέμενεν ἐσαεῖ.

2. Είδικὸς Κανονισμὸς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Βουλευτικοῦ δὲν ἐξεδόθη, καθ' ὅσον γνωρίζω, κατὰ τὴν Α' Περίοδον¹. Κατὰ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ Πολιτεύματος ὁ Πρόεδρος τοῦ Σώματος, ἢ ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ὁ Ἀντιπρόεδρος, προήδρευε τῶν καθημερινῶν συνεδριάσεων, αἵτινες ἐκαλοῦντο *συνελεύσεις*, ὀρίζων τὴν ἑναρξιν καὶ λήξιν ἐκάστης αὐτῶν (ἄρθρον κς'). Ἐπίσης ἡδύνατο νὰ καλῇ τὸ σῶμα εἰς ἐκτάκτους ἢ μυστικὰς συνεδρίας κατόπιν αἰτήσεως πέντε βουλευτῶν².

Τὸ Βουλευτικὸν ἐτέλει ἐν ἀπαρτίᾳ (πλήρης συνέλευσις) ἐφ' ὅσον ἦσαν παρόντα τὰ δύο τρίτα τῶν μελῶν αὐτοῦ³. Αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο διὰ σχετικῆς πλειοψηφίας, ἐν ἰσοψηφίᾳ ὑπερισχυοῦσης τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου (ἄρθρα κθ'—λα'). Τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων καὶ πᾶσα ἄλλη πρᾶξις, συντασσόμενα καὶ προσυπογραφόμενα ὑπὸ τοῦ Α' Γραμματέως, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ κατεχωρίζοντο εἰς «ἀκριβῆ» αὐτῶν κώδικα (ἄρθρα λβ', μζ'), ὑπεγράφοντο ὑπὸ τοῦ Προέδρου⁴.

Δι' ἀποφάσεως τοῦ σώματος ἔδει νὰ συγκροτοῦνται κατὰ τριμηνίαν ἐπιτροπαὶ ἐκ βουλευτῶν, ἰσάριθμοι πρὸς τὰ ὀκτὼ μινιστέρια. Πρὸς τὰς ἐπιτροπὰς αὐτάς ὁ Πρόεδρος θὰ διεβίβαζεν, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀρμοδιότητα ἐκάστης, τὸ μὲν ἀναφορὰς καὶ αἰτήσεις τῶν πολιτῶν, τὸ δὲ τὰ σχέδια τῶν νόμων πρὸς ἐπεξεργασίαν (ἄρθρα λς', λζ').

3. Ἐκαστος τῶν βουλευτῶν ἡδύνατο νὰ ὑποβάλῃ «ἐπὶ συνελεύσεως» ἐγγράφως διὰ τοῦ Προέδρου σχέδια νόμων πρὸς συζήτησιν, τὰ ὅποια οὗτος διεβίβαζεν εἰς τὴν ἀρμοδίαν ὡς ἄνω ἐκ βουλευτῶν ἐπιτροπὴν (ἄρθρον λη').

Ἐκ τοῦ Πολιτεύματος δὲν συνάγεται ἐὰν μετὰ τὴν ἐν τῇ ἐπιτροπῇ ἐπεξεργασίαν αὐτῶν τὰ νομοσχέδια συνεζητοῦντο καὶ ἐν ὁλομελείᾳ.

Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐφ' ὅσον συνίστων πρότασιν πρὸς τὸ Ἐκτελε-

1. Ἴσως ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς τοῦτο ὁ Κανονισμὸς τῶν Ἐργασιῶν τῆς Α' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως.

2. Κατὰ τὰς μὴ μυστικὰς συνεδριάσεις τοῦ σώματος ἐπετρέπετο ἡ εἴσοδος τοῦ «ἐφημεριδογράφου» πρὸς παρακολούθησιν αὐτῶν. Κατὰ τὴν Α' Περίοδον οὐδεμίᾳ ἐφημερίδι ἐξεδόθη καὶ συνεπῶς ἡ διάταξις ἔμεινεν ἀνενεργός.

3. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ σώματος δὲν προσδιωρίζετο ὑπὸ τοῦ Πολιτεύματος μέχρι τῆς ἐκδόσεως ἰδίου νόμου (ἄρθρα ιβ'-ις'). Βλ. νόμον ὑπ' ἀριθμ. 17 τῆς 9ης Νοεμβρίου 1822 καὶ τὰς τροποποιήσεις αὐτοῦ. Περὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τῆς Α' Περιόδου βλ. Γ. Δ. Δ η μ α κ ο π ο ὕ λ ο υ, *Ἐνθ' ἀνωτ.*, σελ. 102-106. Τὰ ὀνόματα τῶν βουλευτῶν τῆς Α' Περιόδου βλ. ἐν Δ. Π ε τ ρ α κ ά κ ο υ, *Κοινοβουλευτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος*, τόμ. Α', Ἐν Ἀθήναις 1935, σελ. 293-296.

4. Τὰ Πρακτικὰ τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος τῆς Α' Περιόδου ἔχουν δημοσιευθῇ εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, τόμ. Α', σελ. 1-63.

στικόν πρὸς κατάρτισιν νόμου, ἀπεστέλλοντο ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Βουλευτικοῦ, μερίμνη τοῦ Α' Γραμματέως, ὑπὸ μορφήν προβουλευμάτων¹ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν πρὸς ἐπικύρωσιν, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέκτων κύρος νόμου (ἄρθρον λγ'). Ἡ ἐπικύρωσις τοῦ νόμου ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐγένετο ἐν συμβουλίῳ αὐτοῦ, τῆς ἀποφάσεως γνωστοποιουμένης εἰς τὸ Βουλευτικόν διὰ προβουλεύματος. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐπικύρωσις δὲν ἔφερεν ἰδίαν χρονολογίαν, ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶχε γίνει τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ νόμος εἶχε θεσπισθῇ ὑπὸ τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ ἐπικύρωσις ἐνεφαίνετο ἐπὶ τοῦ πρὸς δημοσίευσιν κειμένου διὰ τῆς λέξεως «ἐπικυροῦται», ἀκολουθουμένης ὑπὸ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τῆς προσυπογραφῆς τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἐπικρατείας² καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῆς σφραγίδος τῆς Διοικήσεως³. Τὸ τυπικόν τοῦτο προεβλέπετο καὶ διὰ πᾶσαν ἄλλην πρᾶξιν ἢ θέσπισμα τῆς Διοικήσεως κατὰ τὴν Α' Περίοδον (ἄρθρον νθ'), ταῦτα ὁμῶς ὑπεγράφοντο ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τοῦ Ἐκτελεστικοῦ.

Ἐὰν τὸ Ἐκτελεστικόν ἤρνεϊτο τὴν ἐπικύρωσιν ἢ ἀπεφάσιζε μὲν αὐτὴν ἀλλὰ μετὰ τινων τροποποιήσεων τῶν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου, τοῦτο ἐπεστρέφετο εἰς τὸ Βουλευτικόν μετὰ τῶν αἰτιολογουσῶν τὰς τροποποιήσεις παρατηρήσεων τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐγένετο νέα συζήτησις ἐν τῷ Βουλευτικῷ καὶ ἡ ὑπεχώρει τοῦτο ἢ ἐνέμενεν, ὁπότε τὸ ἐπίδικον νομοσχέδιον διεβιβάζετο ἐκ δευτέρου εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν πρὸς ἐπικύρωσιν. Εἰς περίπτωσιν δευτέρας ἀρνήσεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὅπως ἐπικυρώσει τὸ νομοσχέδιον τοῦτο ἀπερρίπτετο ὀριστικῶς (ἄρθρον λδ').

4. Τὸ Ἐκτελεστικόν ἐξ ἄλλου ἤσκει τὴν νομοθετικὴν αὐτοῦ πρωτοβουλίαν διὰ τῆς ὑποβολῆς εἰς τὸ Βουλευτικόν σχεδίων νόμων πρὸς ψήφισιν (ἄρθρον νη').

Τὰ τοιαῦτα νομοσχέδια τιθέμενα ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Βουλευτικοῦ ἢ ἀπερρίπτοντο ἢ, ἐφ' ὅσον ἐγίνοντο δεκτά, διεβιβάζοντο πρὸς ἐπεξεργασίαν εἰς τὰς καθ' ὕλην

1. Τὰ Προβουλεύματα τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος τῆς Α' Περιόδου ἔχουν ἐπίσης δημοσιευθῇ *Αὐτόθι*, σελ. 67-143.

2. Πρβλ. ἄρθρον 96 τοῦ Γαλλικοῦ Συντάγματος τῆς 5ης Ὀπωρώδους ἔτους ΙΙΙ.

3. Ἐν τῇ πρακτικῇ κατὰ τὴν Α' Περίοδον, τὰ μερίμνη τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἐπικρατείας καὶ Μινίστρου τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων ἀποστελλόμενα πρὸς διαφόρους παραληπτρίας ἀρχὰς ἀντίγραφα τῶν νόμων ἔφερον ἐν συνεχείᾳ τοῦ κειμένου τὸν τίτλον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τὴν φράσιν «ὅτι ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ», μεθ' ἣν τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἐπικρατείας καὶ Μινίστρου τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων Θ. Νέγρη καὶ τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ. Τὰ ἀντίγραφα ταῦτα ἐσφραγίζοντο προσέτι καὶ διὰ τῆς μεγάλης σφραγίδος τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος, τινὰ δὲ διὰ μόνης τῆς σφραγίδος τοῦ «Μινιστερίου τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἐπικρατείας».

ἀρμοδίας ἐπιτροπὰς αὐτοῦ (ἄρθρον λθ'). Ἐνώπιον τῶν ἐπιτροπῶν παρίστατο, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ νομοσχεδίου, κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὁ ἀρμόδιος ὑπουργός, μόνος ἢ καὶ μετ' ἄλλων συναδέλφων του (ἄρθρον νη').

Ἐφ' ὅσον τὸ ὑπὸ ἐπεξεργασίαν νομοσχέδιον ἐνεκρίνετο τελικῶς ὑπὸ τοῦ Βουλευτικοῦ ἐπεστρέφετο εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν πρὸς τυπικὴν ἐπικύρωσιν ἵνα καταστῇ νόμος ¹.

5. Κατὰ τὴν Α' Περίοδον, διαρκέσασαν μέχρι τῆς 25ης Ἀπριλίου 1823, παρὰ τὴν σχετικὴν συνταγματικὴν διάταξιν ἡ λειτουργία τοῦ Βουλευτικοῦ δὲν ὑπῆρξε διαρκής ². Συγκεκριμένως τοῦτο ἐπὶ μακρὸν διάστημα (Ἰούνιος 1822-Μάρτιος 1823), λόγῳ ἀπουσίας τῶν μελῶν του εἰς διαφόρους στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, ἡδυνάτει νὰ συνέλθῃ. Εἰς ἀναπλήρωσιν αὐτοῦ συνεκροτήθη διὰ τοῦ νόμου ὑπ' ἀριθμ. 16/5 Ἰουνίου 1822 Βουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ μελῶν τινων, οὐχὶ ὀλιγωτέρων τῶν πέντε, ἀποτελουμένη, ἣτις ἐλειτούργησε μέχρι τῆς 17ης Μαρτίου 1823. Πρὸς ψήφισιν νόμου ἀπητεῖτο ἡ παρουσία δώδεκα βουλευτῶν.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐν λόγῳ νόμου καθὼς καὶ τὸ δι' αὐτοῦ συσταθὲν ὄργανον, ἡ Βουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ δηλαδή, κρίνονται ἀντισυνταγματικά διότι δὲν προεβλέπετο ὑπὸ τοῦ Πολιτεύματος περίπτωσις συμπτώξεως τοῦ Βουλευτικοῦ ³.

1. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Α' Περίοδον ἐκδοθέντων νόμων βλ. καὶ ἐν Θ. Γ. Ἀγγελοπούλου, «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Α' Βουλευτικῆς Περιόδου (16 Ἰανουαρίου 1822-26 Μαρτίου 1823)», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Νομικῆς Σχολῆς*, τόμ. 2 (1926), σελ. 369-398. Διὰ τὴν εἰδικωτέραν σπουδὴν ἐνὸς ἐκάστου τῶν νόμων ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἀναζήτησις καὶ μελέτη τῶν σχετικῶν πρακτικῶν τοῦ Βουλευτικοῦ, ἡ τῆς Βουλῆς διὰ τὸ ἔτος 1827, τῶν ἀνταλλαγέντων προβουλευμάτων μεταξὺ τοῦ Σώματος τούτου καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τῶν ἐκδοθέντων ἐν συνεχείᾳ ἐκτελεστικῶν διαταγμάτων τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἡ τῆς Ἀντικυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὸ ἔτος 1827, ὡς καὶ τῆς ἤδη τυχὸν ὑπαρχούσης βιβλιογραφίας.

2. Τὸ Βουλευτικὸν ἦτο κατ' ἀρχὴν ἐγκατεστημένον εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν ἢ χωρίον μετὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ πλην χρονικῶν τινων διαστημάτων καθ' ἃ ἐκάτερον τῶν σωμάτων λόγῳ πολιτικῶν διαφορῶν συνεδρίαζεν εἰς διάφορον τοῦ ἐτέρου τόπον. Πίνακα τῶν μετακινήσεων τῆς ἑδρας τῆς Διοικήσεως μεταξὺ 1822-1827 βλ. ἐν Γ. Δ. Δημακοπούλου, *Ἡ Διοικητικὴ Ὀργάνωσις*, σελ. 247-249. Εἰδικώτερον περὶ τῶν διαφόρων οἰκιῶν τῶν χρησιμοποιηθεισῶν ὡς δημοσίων καταστημάτων τοῦ Βουλευτικοῦ ὀλίγας ἔχομεν εἰδήσεις, καὶ αὐτὰς διὰ τινὰς μόνον τῶν ἐγκαταστάσεών του. Ὅταν μετὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Διοικήσεως τῆς Α' Περιόδου τὰ δύο Σώματα μετέβησαν ἐκ Πιάδας (= Νέας Ἐπιδαύρου) εἰς Κόρινθον, ἐγκατεστάθησαν κατὰ μίαν πληροφορίαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κικιμήλ Μπέη, ἀρχικῶς, κατ' ἄλλην δὲ ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ τοῦ Θεοχαράκη Ρέντη, ἀκολουθῶς, ἐνθα ἐλειτούργει τότε καὶ τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον. Ἡ οἰκία Ρέντη δὲν σφύζεται, καταστραφεῖσα διαρκούντος εἰσέτι τοῦ Ἀγῶνος. Βλ. σχετικῶς Δ. Πετρακάκου, *Κοινοβουλευτικὴ Ἱστορία*, τόμ. Α', σελ. 278, σημ. 13, ἐνθα καὶ ἡ περὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφία.

3. Θ. Γ. Ἀγγελοπούλου, «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Α' Βουλευτικῆς Περιόδου», σελ. 363-365.

6. 'Επίσης κατὰ τὸ τέλος τῆς Α' Περιόδου ἢ ἐν Ἀστρεὶ συνελθοῦσα Β' 'Εθνικὴ τῶν 'Ελλήνων Συνέλευσις δὲν περιορίσθη εἰς μόνον τὸ ἔργον τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Πολιτεύματος τῆς 'Επιδάουρου, ἀλλὰ προέβη καὶ εἰς ἀπ' εὐθείας ἀναθεώρησιν δύο νόμων, τοῦ περὶ Ὁργανισμοῦ τῶν 'Επαρχιῶν καὶ τοῦ περὶ προσωρινοῦ τρόπου ἐκλογῆς μελῶν τῶν δύο σωμάτων τῆς Διοικήσεως, τοῦ Βουλευτικοῦ δηλονότι καὶ τοῦ 'Εκτελεστικοῦ.

'Η ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ἀνάληψις ἔργων κοινῶν νομοθέτου ἐστηρίχθη εἰς ἀποφασίν της, δι' ἧς ἔκρινε σκόπιμον ὅπως πλὴν τοῦ Πολιτεύματος ἐξετασθοῦν ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐνδεχομένως ἀναθεωρηθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι «καθεστῶτες» νόμοι ¹.

'Απώτερος σκοπὸς τῆς ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως συντάξεως τῶν δύο νόμων ἦτο ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἀποκλείσῃ τυχὸν ἀντίδρασιν τοῦ 'Εκτελεστικοῦ Σώματος ὡς πρὸς τὸ ἀποφασισθὲν σύστημα διορισμοῦ τῶν ἐπάρχων καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν ὑπαλλήλων ἀμέσως ὑπὸ τῆς Διοικήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ καθορίσῃ αὕτη, δηλαδή ἡ Συνέλευσις, τὸν τρόπον ἐκλογῆς τῶν μελῶν τῶν δύο σωμάτων τῆς Διοικήσεως.

'Εκτὸς τῆς ψηφίσεως τῶν ἀνωτέρω δύο νόμων, ἐπειδὴ ἡ διὰ τοῦ ἄρθρου 43' τοῦ Πολιτεύματος τῆς 'Επιδάουρου προβλεφθεῖσα κατάρτισις ποινικοῦ κώδικος δὲν ἐπραγματοποιήθη μέχρι τότε, ἡ Συνέλευσις συνέστησεν ἐπιτροπὴν πρὸς σύνταξιν προχείρου τοιούτου. Τὸ ὑπὸ τῆς 'Επιτροπῆς ὑποβληθὲν πόρισμα διεβιβάσθη ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως εἰς τὸ Βουλευτικὸν «διὰ νὰ ἐπιθεωρηθῇ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ νομοθετηθῇ, νὰ ὀνομάζεται δὲ Ἀπάνθισμα τῶν Ἑγκληματικῶν τῆς Β' τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικῆς Συνελεύσεως» ². Τὸ Ἀπάνθισμα τοῦτο ἐνομοθετήθη τελικῶς κατὰ τὴν Β' Περίοδον.

Β'. Ὑπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ Νόμου τῆς 'Επιδάουρου

1. Διὰ τοῦ Νόμου τῆς 'Επιδάουρου ἐπῆλθον ὠρισμέναι μεταβολαὶ εἰς τὴν καθιερωμένην νομοθετικὴν διαδικασίαν ³.

1. Πρακτ. 'Εθν. Συνελ. 30 Μαρτ. μέχρι 16 Ἀπριλ. 1823, 'Α. Μάμουκα, *Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν*, τόμ. Β', σελ. 61-80. Πρβλ. Πράξεις 'Εθν. Συνελ. Ζ' /1 Ἀπρ. 1823, ΛΗ' καὶ ΛΘ' /16 Ἀπρ. 1823, *Αὐτόθι*, τόμ. Β', σελ. 103-104, καὶ τόμ. Γ', σελ. 60, 68-69. Ἀναφορὰν τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, 12 Ἀπρ. 1823, *Αὐτόθι*, τόμ. Β', σελ. 117-118.

2. Βλ. καὶ Πρᾶξιν 'Εθν. Συνελ. ΜΓ' /18 Ἀπρ. 1823, *Αὐτόθι*, τόμ. Γ', σελ. 81-82. Ἐκτὸς τοῦ Ἀπανθίσματος ἡ Συνέλευσις ἀνέθεσεν εἰς τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ νόμου περὶ δικαστηρίων. Βλ. Πρακτ. 'Εθν. Συνελ. 17, 18 Ἀπρ. 1823, *Αὐτόθι*, τόμ. Β', σελ. 81, 82, 84 καὶ Πρᾶξιν (Ψήφισμα) Ν' /18 Ἀπρ. 1823, *Αὐτόθι*, τόμ. Γ', σελ. 86-87.

3. Πρβλ. Θ. Γ. Ἀγγελοπούλου, «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Β' Βουλευτικῆς Περιόδου» σελ. 74.

α) Διὰ τοῦ ἄρθρου ις' ὠρίσθη ὅτι «Τὸ Βουλευτικὸν Σῶμα κατασκευάζει τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους διευθύνει εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν <πρὸς ἐπικύρωσιν>».

Εἶναι σημαντικὴ ἡ ἀλλαγὴ τῆς φρασεολογίας. Τὰ δύο σώματα δὲν «ἰσοσταθμίζονται μὲ τὴν ἀμοιβαίαν συνδρομὴν των εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν νόμων», ἀλλὰ οἱ νόμοι κατασκευάζονται ὑπὸ μόνου τοῦ Βουλευτικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις οὕτω καθίσταται ἐπικρατεστέρα.

β) Ἐπὶ δευτέρας ἀρνήσεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ πρὸς ἐπικύρωσιν νομοσχεδίου τοῦ Βουλευτικοῦ τὸ νομοσχέδιον ἠδύνατο νὰ ἐπαναφερθῇ διὰ τρίτην φορὰν μετὰ παρέλευσιν δύο μηνῶν, ὁπότε ἐπεκυροῦτο ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ (ἄρθρον ιζ').

γ) Καθωρίσθη ὅτι ἐὰν «τὸ Βουλευτικὸν δὲν ἐγκρίνῃ τὸν παρὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ προβαλλόμενον νόμον, καὶ τρεῖς διαφιλονικηθῇ, πίπτει ὁ νόμος» (ἄρθρον ιζ')¹.

2. Ἀπὸ τῆς Β' Περιόδου τὸ Βουλευτικὸν δὲν ἀπηρτεῖτο νὰ εὕρεται ἐν διαρκεῖ συνόδῳ².

1. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Β' Περιόδον ἐκδοθέντων νόμων βλ. καὶ ἐν Θ. Γ. Ἀγγελοπούλου, «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Β' Βουλευτικῆς Περιόδου», σελ. 156 κ. ἐξ. Περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Βουλευτικοῦ ἐξεδόθη ἴδιος Κανονισμὸς τὴν 3ην Ἰανουαρίου 1825, ὀλίγον δηλαδὴ μετὰ τὴν ἐναρξιν τῆς Γ' Περιόδου. Τὸ κείμενον αὐτοῦ βλ. ἐν τέλει τοῦ παρόντος. Τὰ προβουλευμάτα τοῦ Βουλευτικοῦ ὡς καὶ πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ τὰ θεσπίσματα αὐτοῦ ὑπεγράφοντο παρὰ τοῦ Προέδρου, προσυπεγράφοντο παρὰ τοῦ Α' Γραμματέως καὶ ἐσφραγίζοντο διὰ τῆς ἰδιαίτερας σφραγίδος τοῦ Σώματος. Κατὰ τὰς Β' καὶ Γ' Περιόδους ἡ ἐπικύρωσις τῶν νόμων ἐξηκολούθησε νὰ ἐμφαίνεται διὰ τῶν αὐτῶν ὡς καὶ πρότερον ἐξωτερικῶν τύπων. Αἱ διακηρύξεις (promulgations) τῶν νόμων, δηλαδὴ τὰ διδόμενα πρὸς δημοσίευσιν κείμενα αὐτῶν, ἔδει νὰ φέρουν τὰς ἰδιοχείρους ὑπογραφὰς τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τοῦ προσυπογράφοντος Γενικοῦ Γραμματέως τούτου καὶ νὰ εἶναι ἐσφραγισμένοι διὰ τῆς σφραγίδος τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος (ἄρθρον ξβ'). Ἐν τῇ πρακτικῇ ὅμως ἀντὶ τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἀνωτέρω δύο προσώπων ἐτίθεντο οἱ τίτλοι καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ πρὸς βεβαίωσιν τῆς γνησιότητος τοῦ περιεχομένου ἠκολούθει ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφή τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως καὶ ἡ σφραγὶς αὐτοῦ παρὰ τῇ φράσει «ὅτι ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ». Ὁ ἀρχικὸς τύπος τῆς ἀνωτέρω σφραγίδος ἠλλαξεν ἀρχομένης τῆς Β' Περιόδου, περιορισθεὶς κατὰ τὴν διάμετρον. Μετὰ τὴν κατὰ Δεκέμβριον 1823 ἐκρηξιν τοῦ πρώτου ἐμφυλίου σπαραγμοῦ τμῆμα τῆς μέχρι τότε Διοικήσεως ἀποχωρῆσαν εἰς Τριπολιτσᾶν συναπεκόμισε μετ' αὐτοῦ ἀρχεῖα καὶ σφραγίδας, ἡ δὲ νέα ἐν Κρανιδίῳ Διοίκησις ἤρχισε χρησιμοποιοῦσα τὴν γνωστὴν ὠοειδοῦς σχήματος μεγάλην σφραγίδα τοῦ Κράτους, ἀποτελέσασαν τὸν τρίτον τύπον τῆς σφραγίδος τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ 1826. Δι' αὐτῆς ἐσφραγίζοντο καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐκδιδόμενα διατάγματα ἢ διαταγαί, ἅτινα ὅμως ὑπεγράφοντο ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τοῦ σώματος τούτου καὶ οὐχὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Προέδρου (ἄρθρον ξβ'). Βλ. σχετικῶς καὶ Πρακτ. Βουλ. 6 Ἰαν. 1824, Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, τόμ. Β', σελ. 225 καὶ Προβ. Βουλ. 605/6 Ἰαν. 1824, ΓΑΚ, Ἐκτελ. Φ. 3.

2. Μέχρι τῆς, λήγοντος τοῦ Ἀπριλίου 1823, ἐγκαταστάσεως εἰς Τριπολιτσᾶν τῆς Διοική-

Τὸ Προεδρεῖον ἠδύνατο νὰ ἀποτελεσθῇ καὶ ἐκ μὴ βουλευτῶν (ἄρθρον κ'). Ἡ διάταξις αὕτη εἶχεν ἤδη εἰσαχθῇ ὑπὸ τοῦ νόμου ὑπ' ἀριθμ. 17 τῆς 9ης Νοεμβρίου 1822 περὶ προσωρινοῦ τρόπου ἐκλογῆς τῶν μελῶν τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος, εἰς τὸν ὁποῖον παρέπεμπε τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ Νόμου τῆς Ἐπιδαύρου. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀντίστοιχος διάταξις τοῦ Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου ἦτο ἀσαφής, ἀναφέρουσα ἀπλῶς ὅτι «Τὸ Βουλευτικὸν ἔχει Πρόεδρον καὶ Ἀντιπρόεδρον, ἡ διάρκεια τῶν ὁποίων εἶναι ἐτήσιος, ἡ δὲ ἐκλογή (αὐτῶν γίνεται) διὰ τῆς ψήφου τῶν πλειόνων» (ἄρθρον ιζ'). Καὶ τότε μὲν εἶχεν ἀφεθῇ ἄοριστος ἡ διατύπωσις, ἴσως διὰ νὰ ἐκλεγῇ Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὅστις δὲν ἦτο μέλος τῆς Α' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως οὐδὲ τοῦ ἀκολούθως συνταχθέντος Βουλευτικοῦ. Ἦδη ὅμως ἡ διάταξις θὰ παρέμενεν ἀναιτιολόγητος, ἂν δὲν ἐπηκολούθει ἡ κατὰ τὴν 11ην Ἰουλίου 1823 ἐκλογή ὡς Προέδρου τοῦ Βουλευτικοῦ τοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου, μὴ βουλευτοῦ. Ἡ ἐκλογή αὕτη δύναται ἴσως νὰ ἐξηγήσῃ πολλά.

3. Ἐνῶ τὸ Πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου προέβλεπε πράξεις ἢ ψηφίσματα τοῦ

σεως αὕτη ἐκινεῖτο διαρκῶς ἔνεκα διαφόρων λόγων, δυναμένη μᾶλλον νὰ θεωρηθῇ ἀνέστιος. Τὸ κατὰστημα τοῦ Βουλευτικοῦ ἐν Τριπολιτσᾷ, Κρανιδίῳ καὶ Ἀργεὶ δὲν εἶναι γνωστόν. Εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ Βουλευτικὸν ἐγκατεστάθη τὴν 8ην Ἰουνίου 1824. Πρὸ τριῶν ἡδὴ μηνῶν (ἄρχαι Μαρτίου 1824), ἐνῶ ἐμαίνετο ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ἡ πόλις ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ ἀντιφρονούντος φρουράρχου Πάνου Κολοκοτρώνη, ἡ Διοίκησις διέταξεν αὐτὸν νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὡς καταλύματα τοῦ μὲν Ἐκτελεστικοῦ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀγᾶ Πασᾶ, τοῦ δὲ Βουλευτικοῦ τὴν οἰκίαν τοῦ Γιουσούφ Πασᾶ. Βλ. Ἐπιστολὴν Γ. Κουντουριώτου πρὸς Α. Κουντουριώτου, 2 Μαρτίου 1824, ἐν Ἀντ. Λιγνοῦ, Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, 1821-1832, Ἐν Ἀθήναις 1921, τόμ. Β', σελ. 125-126. Ποῦ ἐγκατεστάθησαν τὰ δύο Σώματα μόλις ἡ Διοίκησις εἰσῆλθεν εἰς Ναύπλιον δὲν εἶναι γνωστόν. Εὐθὺς ὅμως ἀμέσως ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Βουλευτικοῦ ὅπως ὡς κατὰστημα αὐτοῦ χρησιμεύσῃ τὸ τζαμί τοῦ Ἀγᾶ Πασᾶ, συνεκροτήθη δὲ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν βουλευτῶν Γκ. Καρακατσάνη, Ἰω. Κοντουμᾶ καὶ Σπ. Τρικούπη διὰ νὰ ἐπιμεληθῇ τῶν ἀπαραιτήτων ἐπισκευῶν καὶ μετατροπῶν (Πρακτ. Βουλ. 15, 20 Ἰουνίου 1824, Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, τόμ. Β', σελ. 316, 320). Αἱ τεχνικαὶ ἐργασίαι ἀνετέθησαν εἰς τὸν μηχανικὸν Στέφανον Βαλλιᾶνον, συνετελέσθησαν δὲ μετὰ ἐν καὶ πλέον ἔτος. Ἡ λειτουργία τοῦ νέου πλήρως μετασκευασθέντος βουλευτηρίου ἤρξατο τὴν 21ην Σεπτεμβρίου 1825. Βλ. Ἐπιστολὴν Γ. Σταύρου πρὸς Γ. Κουντουριώτην, 22 Σεπτ. 1825, Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, τόμ. Ε', Ἐν Ἀθήναις 1927, σελ. 245. Βλ. καὶ «Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος», φ. 1 (7 Ὀκτ. 1825)· Δ. Πετρακάκου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 394, σημ. 19. Ἡ Γραμματεία τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος ἐστεγάζετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Α' Γραμματέως Ἰ. Σκανδαλίδου, κηρυχθεῖσαν ἀπαραβίαστον. Βλ. Προβ. Βουλ. 1025 /30 Ὀκτ. 1825, Β Β, Κῶδ. 236. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Βουλευτικοῦ ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ οἰκήματι ἐξεδόθη Διαταγὴ κανονίσασα τὰ τῆς εἰσόδου τῶν πολιτῶν εἰς τὸ Βουλευτήριον καὶ τῆς ἀκροάσεως τῶν ἐν αὐτῷ συζητήσεων. Τὸ καίμενον τῆς Διαταγῆς βλ. εἰς τὴν ἐφ. α' Ο Φίλος τοῦ Νόμου», φ. 149 (2 Ὀκτ. 1825).

Βουλευτικοῦ, ὁ Νόμος τῆς Ἐπιδαύρου ἐμνημόνευε θεσπίσματα καὶ πράξεις αὐτοῦ (ἄρθρα λβ', με')¹. Ἡ μεταβολὴ τῶν ὅρων νομίζω ὅτι ἔχει σημασίαν, διότι διὰ τοῦ Νόμου τῆς Ἐπιδαύρου ἀνετέθησαν εἰς τὸ Βουλευτικὸν καὶ ἄλλαι ἀρμοδιότητες μετὰ δικαιώματος ἐκδόσεως ἰδίων πράξεων. Αἱ πράξεις αὐταὶ ὠνομάζοντο θεσπίσματα καὶ κατεχωρίζοντο εἰς ἴδιον κώδικα, λαμβάνουσαι διακεκριμένην κατὰ Περίοδον ἀριθμῶσιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ διὰ τοὺς νόμους ἀκολουθηθὲν σύστημα².

4. Ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ Νόμου τῆς Ἐπιδαύρου διηγύθησαν ἡ Β' Περίοδος (26 Ἀπριλίου 1823 μέχρι 10 Ὀκτωβρίου 1824) καὶ ἡ Γ' Περίοδος τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος (11 Ὀκτωβρίου 1824 μέχρι 17 Ἀπριλίου 1826)³. Ἡ κατὰ ταῦτα ὀργανωτικὴ διάρθρωσις τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος μετεβλήθη ἄρδην ὑπὸ τῆς Γ' ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. Η' /12 Ἀπριλίου 1826 Ψηφίσματος αὐτῆς. Διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου «ἡ ὅλική κυβέρνησις τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων» ἀνετέθη προσωρινῶς εἰς ἐνδεκαμελῆ ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὸν τίτλον Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελουμένην ἐκ προσώπων ἐκλεγέντων ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ κατὰ τὸ διάστημα καθ' ὃ θὰ ἴσχυεν ἡ πρὸς αὐτὴν ἐντολὴ θὰ ὑποκαθίστα τὰ κατὰ τὸν Νόμον τῆς Ἐπιδαύρου ἀσκοῦντα τὴν Προσωρινὴν Διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος σώματα, δηλαδὴ τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν. Διὰ τοῦ ἰδίου ὡς ἄνω ψηφίσματος περὶ καθιδρύσεως τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς ὠρίσθη ὅτι «αἱ διαταγαὶ αὐτῆς θέ-

1. Τὰ Πρακτικὰ τῆς Β' Βουλευτικῆς Περιόδου ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ *Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*, τόμ. Β', σελ. 1-425. Τὸ Βιβλίον τῶν Πρακτικῶν τῆς Β' Περιόδου διὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1823 μέχρι τέλους αὐτῆς φυλάσσεται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς (Κῶδ. 243). Ἐν τῇ αὐτῇ Βιβλιοθήκῃ φυλάσσονται ἀνέκδοτα τὸ Βιβλίον τῶν Πρακτικῶν τῶν μυστικῶν συνεδριάσεων τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος μεταξὺ 3ης Νοεμβρίου 1823 καὶ 15ης Ἀπριλίου 1826 (Κῶδ. 367) καὶ τὰ Βιβλία Πρακτικῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν Γ' Περίοδον (Κῶδ. 344 καὶ 435). Περιλήψεις αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ὁ Φίλος τοῦ Νόμου» καὶ «Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος». Ἐξ ἄλλου τὰ ὑπὸ τοὺς ἀριθμ. 4-557 προβουλευμάτων τῆς Β' Περιόδου ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ *Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*, τόμ. Β', σελ. 429-680. Τὸ περιέχον τὰ ἐξ αὐτῶν προβουλευμάτων ὑπ' ἀριθμ. 4-454 βιβλίον φυλάσσεται εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς (Κῶδ. 366). Ἐν τῇ αὐτῇ Βιβλιοθήκῃ φυλάσσονται ἐπίσης ἀνέκδοτα τὸ Βιβλίον τὸ περιέχον τὰ ὑπ' ἀριθμ. 558-1230 προβουλευμάτων τῆς Β' Περιόδου (Κῶδ. 241) καὶ τὸ Βιβλίον τῶν Προβουλευμάτων τῆς Γ' Περιόδου (Κῶδ. 236).

2. Βλ. σχετικῶς Γ. Δ. Δ η μ α κ ο π ο ὕ λ ο υ, *Ἡ Διοικητικὴ Ὀργάνωσις*, σελ. 10-12. Παρὰ τοῦτο, ἐκ παραδρομῆς, ἐν τέλει θεσπισμάτων τινῶν εἶχε περιληφθῇ ἡ ἐντολὴ δημοσιεύσεως των εἰς τὸν Κώδικα τῶν Νόμων.

3. Περὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ Ἐκτελεστικοῦ τῆς Β' καὶ Γ' Περιόδου βλ. *Αὐτόθι*, σελ. 145-150 καὶ 164-169. Τὴν σύνθεσιν τῶν Προεδρείων τοῦ Βουλευτικοῦ κατὰ τὰς αὐτὰς Περιόδους βλ. *Αὐτόθι*, σελ. 220-222.

λουν ἐνεργεῖσθαι καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν καὶ τὰ θεσπίσματά της θέλουν ἔχει ἰσχὺν νόμου καθ' ὅλην τὴν διάρκειάν της»¹. Ἡ λειτουργία τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς ἤρξατο τὴν 18ην Ἀπριλίου 1826, ὅτε τὰ δύο Διοικητικὰ Σώματα παρέδωσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς αὐτὴν καὶ ἔληξε τὴν 2αν Ἀπριλίου 1827². Ἀπὸ τῆς ἐπομένης, 3ης Ἀπριλίου, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἡ ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐκλεγεῖσα Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος³. Ἐκτοτε ἤρξατο ἡ Δ' Περίοδος.

Αἱ νομοθετικοὺ περιεχομένου πράξεις τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, συνιστῶσαι νομοθετικὰ διατάγματα, δὲν ἐλάμβανον τὸν τίτλον τοῦ τυπικοῦ νόμου, ὡς μὴ λειτουργοῦντος ἰδίου νομοθετικοῦ σώματος⁴.

Γ'. Ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ Συντάγματος τῆς Τροιζῆνος

1. Κατὰ τὸ Σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος «Ἡ κυριαρχία τοῦ ἔθνους διαίρεται εἰς τρεῖς ἐξουσίας· νομοθετικὴν, νομοτελεστικὴν καὶ δικαστικὴν» (ἄρθρον 36). Ἡ νομοθετικὴ, ἀποστολὴν ἔχουσα τὴν «κατασκευὴν» τῶν νόμων, ἀνῆκεν «ἰδιαιτέρως» εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Βουλὴ (ἄρθρα 37, 40). Εἰς τὴν νομοτελεστικὴν, «ἐμπιστευομένην» εἰς τὸν Κυβερνήτην, ἀνετέθη ἡ ἐπικύρωσις τῶν νόμων καθ' ὠρισμένην διαδικασίαν καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν (ἄρθρα 38, 41, 102). Εἰς τὴν δικαστικὴν, δηλαδή τὰ δικαστήρια, τέλος ἀνετέθη ἡ «προσαρμογὴ» αὐτῶν (ἄρθρα 39, 42).

2. Εἰς τὸ Σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος περιελήφθησαν αἱ ἀκόλουθοι διατάξεις σχετικῶς μὲ τὴν ὁργάνωσιν τῆς νομοθετικῆς διαδικασίας.

Ἡ θητεία τῶν ἀντιπροσώπων τῶν «Ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος»⁵ κατὰ τὸν ἴδιον περὶ ταύτης νόμον προεβλέπετο τριετής, κατ' ἔτος δὲ θὰ ἀνανεοῦτο διὰ κλήρου τὸ ἐν τρίτον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ αὐτῶν (ἄρθρον 57). Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐκλεγῇ ἀντιπρόσω-

1. Αὐτόθι, σελ. 12.

2. Περὶ τῆς περιόδου τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς βλ. Αὐτόθι, σελ. 190-211.

3. Αὐτόθι, σελ. 210-211.

4. Βλ. πλείονα Αὐτόθι, σελ. 12-15.

5. Κατὰ τὰ ἄρθρα 2, 3 καὶ 4 τοῦ Συντάγματος ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπικράτεια ἦτο μία καὶ ἀδιάρετος, συγκειμένη ἐξ ἐπαρχιῶν, αἵτινες ἦσαν ὅσαι εἶχον λάβει ἡ θὰ ἐλάμβανον τὰ ὄπλα κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας. Πρβλ. Πρακτ. Βουλ. 15 Ἰουλ. 1827, κατὰ τὰ ὁποῖα αἵτησις τοῦ Κωνσταντίνου Δεληγιάννη ὅπως ἀναγνωρισθῇ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐπαρχίας Ἰωαννίνων ἔμεινεν ἐκκρεμής, «ἕως ὅτου νὰ γένῃ ἀπόφασις γενικὴ δι' ὅλας τὰς τοιαύτας ἐπαρχίας, ὅσαι πρότερον δὲν εἶχον ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Βουλὴν». Βλ. «Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος», φ. 62 (24 Σεπτ. 1827).

πος εἰς δύο κατὰ συνέχειαν περιόδους (ἄρθρον 58). Δι' ἰδίου ἄρθρου καθιεροῦτο τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος πρὸς οἶονδ' ἂν ποτε ἄλλο δημόσιον ὑπουργημα ἢ πρὸς τὸ τοῦ μισθωτοῦ προσόδων τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ ποινῇ ἐκπτώσεως (ἄρθρον 63). Ἡ θητεία τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Βουλῆς, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ σχετικῆς πλειοψηφίας, ὠρίζετο ἐτησίᾳ (ἄρθρα 48, 54). Ὁ Πρόεδρος ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλεγῇ καὶ ἐκ πολιτῶν μὴ ἐκλεγμένων ὡς ἀντιπροσώπων (ἄρθρον 48) ¹.

Οἱ Α' καὶ Β' Γραμματεῖς τῆς Βουλῆς θὰ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐκ μὴ ἀντιπροσώπων (ἄρθρον 49).

Πρὸς ὑπαρξιν ἀπαρτίας κατὰ τὰς συνεδριάσεις ἀπητεῖτο, ὡς καὶ πρότερον, ἡ παρουσία τῶν δύο τρίτων τῶν ἀντιπροσώπων (ἄρθρον 55).

Αἱ συνεδριάσεις θὰ ἦσαν δημόσιαι, μόνον δὲ εἰς περιπτώσεις ἀνάγκης θὰ συνεκαλοῦντο ὡς μυστικαὶ καὶ ἐφ' ὅσον τοῦτο θὰ ἐνεκρίνετο ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς (ἄρθρον 67). Ἐκτακτος συνεδρίασις θὰ συνεκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Προέδρου ὅταν κατὰ τὴν γνώμην του τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον ἢ ὅταν ἐζήτει τοῦτο εἰκοσὰς βουλευτῶν.

Ἡ ἐναρξίς τῆς συνόδου ὠρίσθη νὰ γίνεται κατὰ τὴν πρώτην Δευτέραν τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου, ἡ δὲ διάρκεια αὐτῆς εἰς τέσσαρας ἢ πέντε μῆνας ². Αἱ ἀποφάσεις θὰ ἐλαμβάνοντο διὰ σχετικῆς πλειοψηφίας· ἐν ἰσοψηφίᾳ θὰ ἐνίκα ἡ ψῆφος τοῦ Προέδρου (ἄρθρον 61). Ἡ τελευταία περίπτωσις ἦτο καὶ ἡ μόνη καθ' ἣν ἡδύνατο νὰ ψηφίσῃ ὁ Πρόεδρος ἐὰν δὲν προήρχετο ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων (ἄρθρον 62).

Οἱ ἀντιπρόσωποι προεβλέπετο ὅπως διαιροῦνται «κατὰ τὰς χρείας τῆς ἐπικρατείας» εἰς διαρκεῖς ἐπιτροπὰς, τῶν ἔργων ἐκάστης προσδιοριζομένων ὑπὸ τοῦ σώματος (ἄρθρον 68).

1. Κατ' ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως αὐτῆς ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, καὶ οὐχὶ τῆς Βουλῆς, Πρόεδρος αὐτῆς ὁ Νικόλαος Ρενιέρης, μὴ ὢν ἐκλεγμένος ἀντιπρόσωπος. Βλ. Ψήφισμα ΙΘ' /4 Μαΐου 1827, ἐν 'Α. Μάμουκα, *Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν*, τόμ. Θ', Ἐν Ἀθήναις 1841, σελ. 112-113. Τὴν 21ην Ἰουνίου 1827, ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, ἐξελέγησαν ὁ Χριστόδουλος Αἰνιᾶν καὶ ὁ Βάϊος Γεωργίου ὡς Α' καὶ Β' Γραμματεῖς αὐτῆς ἀντιστοίχως. Βλ. Πρακτ. Βουλ. 21 Ἰουν. 1827, «Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος», φ. 49 (25 Ἰουν. 1827).

2. Ἡ πρώτη καὶ μοναδικὴ σύνοδος τῆς Βουλῆς ἤρξατο τὴν 20ὴν Ἰουνίου 1827, ὅτε ἐγκαθιδρύθη αὕτη εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ τζαμί τοῦ Ἀγᾶ Πασᾶ τὸ ὁποῖον, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, εἶχε μετασκευασθῇ ἀπὸ τοῦ 1825 εἰς Βουλευτήριον. Ἐκεῖ ἐλειτούργησε δι' ὀλίγας μόνον ἡμέρας. Τὴν 29ην Ἰουνίου μετεγκατεστάθη, λόγῳ τοπικῶν ἐπεισοδίων εἰς τὸ ἐπιθαλάσσιον φρούριον Μπούρτζι καὶ τὴν 15ην Αὐγούστου ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγιναν. Ἐν Αἰγίνῃ ἡ Βουλὴ φέρεται ὅτι συνεδρίαζεν

3. Ἐκαστος τῶν ἀντιπροσώπων ἠδύνατο νὰ προτείνῃ πρὸς τὴν Βουλὴν, ἐγγράφως καὶ μέσῳ τοῦ Προέδρου, σχέδιον νόμου (ἄρθρον 69). Κατὰ τὸν Κανονισμόν τῆς Βουλῆς ¹, ὁ ὁποῖος συνεπλήρωσε κατὰ τὰ διαδικαστικὰ τὰς συνταγματικὰς διατάξεις, τὸ ὑπὸ ἀντιπροσώπου προτεινόμενον νομοσχέδιον ἔδει νὰ ἀναγιγνώσκεται ὑπὸ τοῦ Γραμματέως εἰς ἐπήκοον πάντων, τῆς ἀναγνώσεως ἐπαναλαμβανομένης τὴν ἐπομένην ἢ κατ' ἄλλην ρητὴν ἡμέραν. Μέχρι τῆς ψηφίσεώς του τὸ νομοσχέδιον θὰ ἦτο ἐκτεθειμένον ἐπὶ τοῦ γραφείου τοῦ Γραμματέως «εἰς δευτέραν σκέψιν καὶ παρατήρησιν τοῦ θέλοντος» ². Ἡ συζήτησις ἐπὶ σχεδίου νόμου ἠδύνατο νὰ ἀναβληθῇ, γινομένη εἰς ὠρισμένον ἢ μὴ χρόνον, ἅπαξ ὅμως τὸ νομοσχέδιον ἀπερρίπτετο ὑπὸ τῆς Βουλῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαναφερθῇ ἐκ νέου πρὸ τῆς παρελεύσεως τριάκοντα ἡμερῶν.

Μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῆς προτάσεως νομοσχεδίου θὰ ἐπηκολούθει ψηφοφορία κατ' ἀρχὴν φανερά, μὴ ἀποκλειομένης τῆς μυστικῆς ἔφ' ὅσον τρεῖς τοῦλάχιστον βουλευταὶ θὰ ἐζήτουν τοῦτο. Ὁ Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς ὥριζεν ὅτι ἡ ψηφοφορία θὰ ἐγίνετο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: «Ὅλοι οἱ βουλευταὶ λαμβάνουν μίαν ψῆφον λευκὴν, καταφατικὴν, καὶ μίαν μαύρην, ἀποφατικὴν, καὶ ρίπτει ὁ βουλευτὴς κατὰ τὴν θέλησίν του εἰς τὰ διωρισμένα ἀγγεῖα κάθε μίαν ἀπὸ τὰς ψήφους του». Κατὰ τὸ ἄρθρον 100 τοῦ Συντάγματος «καθεὶς τῶν ἀντιπροσώπων ψηφίζει κατὰ τὴν συνείδησίν του, χωρὶς νὰ ζητῇ γνώμην καὶ ἰδιαιτέρας ὁδηγίας ἀπὸ ἐκείνους τῶν ὁποίων φέρει τὸ πρόσωπον», δηλαδὴ τοὺς ψηφοφόρους του.

Ἡ καταμέτρησις τῶν ψήφων θὰ ἐγίνετο φανερά ὑπὸ τοῦ Προέδρου βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ Γραμματέως, ὅστις καὶ θὰ ἀνεκοίνου το ἀποτέλεσμα ταύτης εἰς ἐπήκοον πάντων τῶν παρισταμένων βουλευτῶν. Ἐφ' ὅσον πρότασίς τις ἢ νομοσχέδιόν τι ἐψηφίζετο ἡ Βουλὴ δὲν θὰ ἐπανήρχετο εἰς αὐτό.

4. Τὰ οὕτω ψηφιζόμενα νομοσχέδια, λαμβάνοντα τὴν τυπικὴν μορφήν προβουλευμάτων συντεταγμένων ὑπὸ τοῦ Α' Γραμματέως τῆς Βουλῆς, ὑπογεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ προσυπογεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Α' Γραμματέως τοῦ Σώματος,

ἐντὸς τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, διαθέτοντος τὸν ἀπαραίτητον χῶρον. Ἡ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ἦτο ἐγκατεστημένη εἰς τὸν Πύργον τῆς οἰκογενείας Μαρκέλλου, καταλλήλως ἐπισκευασθέντα. Βλ. Διάτ. 784/3 Νοεμβρ. 1824, ΓΑΚ, Ἀντικ. Ἐπιτρ. Φ. 244.

1. Τὴν 21ην Ἰουνίου 1827 ἐξεδόθη Κανονισμὸς τῶν Ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς. Οὗτος ἀναδημοσιεύεται ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ καὶ ἐν τέλει τῶν κειμένων τῶν νόμων.

2. Πρβλ. ἄρθρον 83 τοῦ Συντάγματος 1827, καθ' ὃ «Ἐκαστος τῶν ἀντιπροσώπων ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητῇ καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας ἀπὸ τὰς Γραμματείας περὶ παντὸς πράγματος συζητουμένου εἰς τὴν Βουλὴν».

ἐσφραγισμένα δὲ διὰ τῆς σφραγίδος τῆς Βουλῆς ¹ «παρουσιάζοντο» πρὸς τὸν Κυβερνήτην πρὸς ἐπικύρωσιν (ἄρθρα 70, 71, 73) ².

Ἐφ' ὅσον ἐνεκρίνοντο ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἔδει νὰ ἐπικυρωθοῦν ὑπ' αὐτοῦ ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς παρουσιάσεώς των, δημοσιευόμενα δὲ τότε παρ' αὐτοῦ καθίσταντο νόμοι.

Εἰς περίπτωσιν μὴ ἀποδοχῆς τοῦ προβουλεύματος ὡς εἶχεν ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, τοῦτο θὰ ἐπεστρέφετο μερίμνη αὐτοῦ εἰς τὴν Βουλὴν μετὰ τῶν παρατηρήσεων καὶ τροποποιήσεων τὰς ὁποίας ὁ Κυβερνήτης ἔκρινεν ὡς ἀπαραιτήτους. Ἡ Βουλὴ τότε θὰ παρέπεμπε τὸ τροποποιημένον προβούλευμα εἰς τὴν ἀρμοδίαν διαρκῇ ἐκμελῶν τῆς ἐπιτροπῇ «διὰ νὰ τὰς σκεφθῇ καὶ νὰ τὰς ὑποβάλῃ εἰς ἀναθεώρησίν της».

Ἐὰν ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεδέχετο τὰς τροπολογίας τὸ τροποποιηθὲν κείμενον ἀπεστέλλετο διὰ νέου προβουλεύματος εἰς τὸν Κυβερνήτην πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ δημοσίευσιν κατὰ τὰ ἄνω. Ἐὰν ἐξ ἄλλου ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἀπεδέχετο τὰς τροπολογίας διεβίβαζε καὶ πάλιν τὸ κείμενον διὰ προβουλεύματος εἰς τὸν Κυβερνήτην. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Κυβερνήτης ἢ ὑπεχώρει ἀποδεχόμενος τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῆς Βουλῆς ἢ ἡρνεῖτο διὰ δευτέραν φοράν νὰ ἐπικυρώσῃ τὸ προβούλευμα, ὅποτε ἔδει νὰ ἐπιστρέψῃ τοῦτο ἐντὸς 15 ἡμερῶν μετ' αἰτιολογίας τῆς ἀρνήσεώς του εἰς τὴν Βουλὴν, ἥτις ὑπεχρεοῦτο νὰ προβῇ εἰς ἐπανεξέτασιν αὐτοῦ. Ἐὰν αὕτη ἐπέμενεν, ἔστω καὶ διὰ σχετικῆς πλειοψηφίας, ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου ὡς εἶχε ψηφισθῇ ὑπ' αὐτῆς, τοῦτο ἐπέμπετο ἐκ τρίτου εἰς τὸν Κυβερνήτην, ὅστις ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ προβῇ εἰς ἄμεσον ἐπικύρωσιν καὶ δημοσίευσιν τοῦ νομοσχεδίου, μεθ' ἣν τοῦτο καθίστατο νόμος (ἄρθρον 73).

Ἐὰν νομοσχέδιον παρέμενε μέχρι τέλους συνόδου τινὸς ἀμφισβητούμενον με-

1. Κατὰ τὴν Δ' Περίοδον λόγῳ τῆς καταργήσεως τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Βουλῆς καθιερώθη νέος τύπος σφραγίδος δι' αὐτήν. Ἰδία σφραγίς καθιερώθη καὶ διὰ τὴν Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ σφραγίς τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος κατηργήθη αὐτομάτως διὰ τῆς καταλύσεως τοῦ μέχρι τότε προσωρινοῦ συστήματος πολιτειακῆς ὁργανώσεως. Βλ. Ἑγγρ. Ἀντικ. Ἐπιτρ. πρὸς Δημογεροντίαν Ἑρμουπόλεως, 4/7 Ἀπρ. 1827. Ἑγγρ. Ἀντικ. Ἐπιτρ. πρὸς Ἐπιτρ. Ὑγειονομείου Ἑρμουπόλεως, 33/7 Ἀπρ. 1827, ΓΑΚ, Ἀντικ. Ἐπιτρ. Φ. 216 καὶ Ἀναφορὰν Δημογερ. Ἑρμουπόλεως πρὸς Γεν. Γραμμ., 156/15 Ἀπρ. 1827, ΓΑΚ, Ἀντικ. Ἐπιτρ. Φ. 219.

2. Δι' ὅσον χρόνον θὰ ἔλειπεν ὁ ὡς Κυβερνήτης ἐκλεγείς Ἰ. Καποδίστριας καὶ μέχρι τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἀνετέθησαν διὰ ψηφίσματος τῆς Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν τριμελῆ Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν. Πρβλ. σχετικὴν διάταξιν ἐν τῷ ἄρθρῳ 101 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1827. Βλ. καὶ Γ. Δ. Δ η μ α κ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ Διοικητικὴ Ὁργάνωσις, σελ. 210-211.

ταξὺ Βουλῆς καὶ Κυβερνήτου, ἡ Βουλὴ ἐπελαμβάνετο τῆς ἐξετάσεως αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπομένην σύνοδον, ὑπολογιζομένων καὶ τῶν κατὰ τὴν προηγουμένην σύνοδον γενομένων παραπομπῶν αὐτοῦ, ἵνα μὴ αὗται ὑπερβοῦν τὰς κατὰ τὰ ἄνω ἐν συνόλῳ τρεῖς (ἄρθρον 74).

Τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τοῦ Σώματος συνετάσσοντο παρὰ τοῦ Α' Γραμματέως καὶ ὑπογράφοντα παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Προέδρου κατεχωρίζοντο εἰς λεπτομερῆ βιβλία αὐτῶν (ἄρθρον 71) ¹.

5. Ὁ Κυβερνήτης ἐξ ἄλλου εἶχε δικαίωμα νὰ προτείνῃ πρὸς τὴν Βουλὴν σχέδια νόμων. Κατὰ τὴν συζήτησιν αὐτῶν ἐν τῇ Βουλῇ θὰ παρίστατο ὁ ἀρμόδιος Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, μόνος ἢ μετ' ἄλλων συναδέλφων του (ἄρθρον 108). Ὁ Κυβερνήτης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας (=ὑπουργούς), δὲν εἶχε δικαίωμα εἰσόδου εἰς τὴν Βουλὴν εἰμὴ κατὰ τὴν ἑναρξιν καὶ παῦσιν τῶν συνόδων τοῦ σώματος, εἶχεν ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ συγκαλῇ τοῦτο εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν ἢ σύνοδον καὶ νὰ παρατείνῃ αὐτὴν «κατὰ τὰς χρείας τῆς ἐπικρατείας» περισσότερον τῶν τεσσάρων μηνῶν (ἄρθρα 114, 118).

Σχέδιον νόμου προβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἐγκρινόμενον παρ' αὐτῆς ἐπεστρέφετο αὐτῷ διὰ προβουλευματος πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ δημοσίευσιν. Εἰς περίπτωσιν ὅμως καθ' ἣν νομοσχέδιόν τι συνεζητεῖτο ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τρεῖς ἐπεστρέφετο ὡς ἀπαράδεκτον πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ἐθεωρεῖτο ὀριστικῶς ἀπορριφθὲν (ἄρθρον 75).

6. Ἡ λειτουργία τῆς Βουλῆς ἤρξατο τὴν 20ὴν Ἰουνίου 1827 καὶ ἔληξεν ἀποτόμως τὴν 18ην Ἰανουαρίου 1828 μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ τελευταίου νόμου τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου, κάλλιον συντακτικῆς πράξεως ², ὑπ' ἀριθμὸν ΝΗ' ³. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ψηφισθείσης τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἰ. Καποδιστρίου, μόλις τότε ἀφικθέντος, ἀπεθέσατο ἡ Βουλὴ τὸ χρέος τῆς νομοδοτικῆς ἐξουσίας τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει, ρυθμισθείσης κατ' ἄλλον προσωρινὸν τρόπον τῆς «Διοικήσεως τῆς Ἐπικρατείας».

1. Τὸ Βιβλίον Πρακτικῶν τῆς Δ' Περιόδου φυλάσσεται ἀνέκδοτον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς (Κῶδ. 234). Περιλήψεις τῶν Πρακτικῶν ἔχουν δημοσιευθῇ εἰς τὴν «Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος». Τὸ Βιβλίον Προβουλευμάτων τῆς Βουλῆς, καθ' ὅσον γνωρίζω, δὲν σφύζεται. Ἰκανὸς ἀριθμὸς προβουλευμάτων πάντως ἀπόκειται εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

2. Βλ. Ἰ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ῦ, Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον, τόμ. Β', Ἐν Ἀθήναις 1902, σελ. 158.

3. Περὶ τῆς Βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν τῆς Δ' Περιόδου βλ. ἐν Γ. Δ. Δ η μ α κ ο π ο ῦ - λ ο υ, «Αἱ Κυβερνητικαὶ Ἀρχαὶ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, 1827-1833», Ὁ Ἑρανιστής, ἔτος 4 (1966), τευχ. 21/22, σελ. 117 - 154, ἐνθα καὶ συνοπτικὸν ἱστορικὸν σημείωμα περὶ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος καὶ πλήρης πίναξ τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς.

Τὰ ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ 1844 λειτουργήσαντα κατὰ διαστήματα νομοπαρασκευαστικά ὄργανα, Πανελλήνιον, Γερουσία, Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ἦσαν ἀπλᾶ συλλογικὰ συμβουλευτικὰ σώματα¹.

Ἡ νομικὴ φύσις τῆς δημοσιεύσεως τῶν νόμων

1. Τὸ νομικὸν ἀξίωμα *Lex non obligat nisi rite promulgata* δὲν εἶχεν ἰσχὺν κατὰ τὴν περίοδον τῶν δύο πρώτων Προσωρινῶν Πολιτευμάτων τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην γινομένη δημοσίευσις εἰς τὰς ἐκάστοτε Ἐφημερίδας τῆς Διοικήσεως πλείστων νομοθετημάτων καὶ ἄλλων διοικητικῶν πράξεων δι' ὧν ἐτίθεντο κανόνες δικαίου δὲν εἶχε τὴν ἔννοιαν συστατικοῦ στοιχείου αὐτῶν, ἀλλ' ἀπλῶς δηλωτικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπεδίωκε νὰ καταστήσῃ γνωστὰ εἰς τοὺς πολίτας κατὰ τὸν ταχύτερον τρόπον τὰ κείμενα ἰδίᾳ τῶν νόμων². Οὕτω τόσον ἡ τυπικὴ ὅσον καὶ ἡ οὐσιαστικὴ ἰσχὺς τῶν νόμων ἤρχιζε πολὺ ἐνωρίτερον τῆς δημοσιεύσεως, ἀμέσως ἅμα τῇ κυρώσει αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος.

2. Ὑπὸ τὸ ὥς ἄνω δηλωτικὸν πνεῦμα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιδείξεως πολιτικῆς ἀρετῆς, πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ ἄφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἐν ἀκροτελευτίῳ ἄρθρῳ ἐνίων νόμων διατυπωμένη ἐντολὴ δημοσιεύσεώς των, ἄφ' ἐτέρου δὲ ἡ καταχώρισις των κατὰ τὸ διάστημα μεταξὺ 14ης Ἀπριλίου 1824 καὶ 2ας Ὀκτωβρίου 1825 εἰς τὴν ἔφημερίδα «Ὁ Φίλος τοῦ Νόμου. Ἐφημερίς τῆς Διοικήσεως καὶ τῆς νήσου Ὑδρας», καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν «Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος». Ἡ διάταξις τοῦ διατάγματος ὑπ' ἀριθμ. 12737 τῆς 29ης Σεπτεμβρίου 1825 περὶ συστάσεως ἐπι-

1. Βλ. *Αὐτόθι*, σελ. 125-126, 131-132 καὶ *Τοῦ Αὐτοῦ*, «Τὰ Πρακτικά τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, 1835-1844», *Επιθεώρησις Δημ. Δικαίου καὶ Διοικητ. Δικαίου*, τόμ. 10 (1966), σελ. 170-177, ἐνθα καὶ ἡ περὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας τῆς περιόδου ἐκείνης βιβλιογραφία.

2. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ δὴ καὶ κατὰ τὴν περίοδον 1821-1827 κυκλοφορηθεισῶν γενικῶς ἐφημερίδων, ἐξ ὧν τινὲς ἐξεδόθησαν ὥς «Ἐφημερίδες τῆς Διοικήσεως», βλ. Γ. Δ. Δ η μ α κ ο π ο ὕ λ ο υ, *Ἡ Διοικητικὴ Ὀργάνωσις*, σελ. 19-23, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Εἰς τὰς ὥς ἄνω ἐφημερίδας πρέπει νὰ προστεθοῦν αἱ ἀπὸ τοῦ 1827 τεθεῖσαι εἰς κυκλοφορίαν, ἥτοι ἡ ξενόγλωσσος «L'Abeille Grecque» καὶ ἡ ἑλληνόγλωσσος «Ἀνεξάρτητος Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος». Πρβλ. ἐνδιαφέρουσαν πληροφορίαν παρεχομένην ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2967/21 Ἰουλίου 1824 πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ Ἐπιτροπὴν συνάψεως δανείου, καθ' ἣν ἐξεδίδετο τότε, ἐν Αἰγίνῃ, ἐφημερίς ὑπὸ τὸν τίτλον «Κοινοποιήσεις», ἐν Ἰ. Ὁ ρ - λ ἄ ν δ ο υ καὶ Ἀ. Λ ο υ ρ ι ῳ τ ο υ, *Ἀπολογία εἰς τὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου περὶ τῶν ἐν Λονδίνῳ διαπραγματευθέντων δύο ἑλληνικῶν δανείων κατὰ τὸ 1824 καὶ 1825, ἐκδοθεῖσαν ἐν Ναυπλίῳ τὴν 29 Ὀκτωβρίου 1834 καὶ κοινοποιηθεῖσαν τὴν 18 Ἰανουαρίου 1835, Ἐν Ἀθήναις 1839, τόμ. Α', σελ. 273-274.*

σήμου ἐφημερίδος, καθ' ἣν «διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ δημοσιεύωνται τὰ πρακτικὰ τῆς Διοικήσεως καὶ νὰ κοινοποιῶνται ἐν τάχει αἱ εἰδήσεις, ὅσαι μάλιστα ἀποβλέπουν τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ, ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ συστηθῇ ἐφημερίς εἰς τὴν καθέδραν τῆς Διοικήσεως. . .», δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς καθιερωτικὴ τῆς δημοσιεύσεως ὡς συστατικοῦ στοιχείου τοῦ νόμου.

Καὶ οἱ ἀπλοῖ ὅμως πληροφοριακοὶ σκοποὶ τοὺς ὁποίους ἐπεζήτει ἡ Διοίκησις δὲν ἐπετυγχάνοντο, διότι οὔτε ἔγκαιρος, οὔτε ἀνελλιπὴς ἦτο ἡ δημοσίευσις. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῶν διαταγμάτων καὶ ἄλλων πράξεων ἐλάχιστα εὔρηνται δημοσιευμένα. Ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἱκανὸς ἀριθμὸς δὲν ἔχει δημοσιευθῇ. Ἡ γνωστοποίησις τῶν νόμων, ἡ διακήρυξις (promulgation) ὡς ὠνομάζετο ὑπὸ τοῦ Νόμου τῆς Ἐπιδαύρου¹, πέραν τῆς εἰς τὰς ἐκάστοτε ἐπισήμους ἐφημερίδας περιλήψεως νομοθετημάτων, ἐπραγματοποιεῖτο διὰ τοιχοκολλήσεως ἀντιτύπων αὐτῶν εἰς πολυσύχναστα μέρη. Ἡ τοιαύτη τοιχοκόλλησις, καὶ τότε ὡς καὶ σήμερον, δὲν ἀπετέλει συστατικὸν στοιχεῖον διὰ τὴν τοιχοκολλουμένην πράξιν.

3. Πρὸς εὐρυτέραν κυκλοφορίαν καὶ εὐχερεστέραν χρησιμοποίησιν τοῦ κειμένου ὠρισμένων νόμων ἀπεφασίσθη τῷ 1824 ἡ ἐκδοσις αὐτῶν εἰς αὐτοτελῆ φυλλάδια πλὴν τῆς γινομένης τακτικῶς διὰ μονοφύλλων προκηρύξεων. Ἐκ τῶν φυλλαδίων αὐτῶν ἐκυκλοφορήθη μόνον ἓν, τὸ περιέχον τὸ Ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν². Τὸ φυλλάδιον τοῦτο ἐξεδόθη τῷ 1825 ὑπὸ τὸν τίτλον «ΚΩΔΙΞ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ. Φυλλάδιον Α'. Ἐκ τῆς ἐν Ὑδρᾷ τυπογραφίας, 1824. ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΝ τῆς Β. Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑλλήνων» (εἰς 16ον, σελ. 40). Περιείχοντο ἐν αὐτῷ ἐκτὸς τοῦ κειμένου τοῦ Ἀπανθίσματος καὶ τὰ προηγηθέντα αὐτοῦ σχετικά. Τὸ Ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν ἐξεδόθη εἰς δευτέραν ἐκδοσιν τῷ 1829 ἐν Αἰγίνῃ ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Τυπογραφίας εἰς αὐτοτελὲς καὶ πάλιν φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Β' ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ κατὰ τὸν ὑπ' ἀριθ. ΛΓ' τοῦ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ» (εἰς 8ον, σελ. 28).

1. Βλ. ἄρθρον ξβ' τοῦ Νόμου τῆς Ἐπιδαύρου.

2. Βλ. σχετικῶς Πρακτ. Βουλευτ. 20 Δεκ. 1824, ἐνθ' ἀναγράφεται ὅτι «Ἀνεγνώσθη προκήρυξις τοῦ Φίλου τοῦ Νόμου διὰ τῆς ὁποίας εἰδοποιεῖ τὴν τύπωσιν τῶν νόμων τῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ Κώδικος τῶν ἐγκληματικῶν νόμων», Β Β, Κῶδ. 344. Βλ. ἐπίσης ἀνακοίνωσιν τῆς ἐφ. α' Ο Φίλος τοῦ Νόμου», φ. 94 (6 Φεβρ. 1825), καθ' ἣν «Εἰδοποιεῖται τὸ κοινόν, ὅτι εἰς τὰς 20 τοῦ παρόντος μηνὸς (=Φεβρουαρίου) κλείει ἡ καταγραφή τῶν συνδρομητῶν εἰς τὸ πρῶτον φυλλάδιον τοῦ Κώδικος τῶν Νόμων, τὸ ἐμπεριέχον τὸ Ἐγκληματικὸν Ἀπάνθισμα τῆς Β. Ἐθνικῆς Συνελεύσεως· μετὰ δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν ἐμποροῦν νὰ γίνουν συνδρομηταὶ πλέον εἰς αὐτόν».

4. Διάφορος ως πρὸς τὴν δημοσίευσιν ἔννοια καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τῆς Τροιζῆνος. Διὰ τοῦ ἀρθρου 73 καθωρίσθη ρητῶς ὅτι τὸ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐψηφισμένον σχέδιον νόμου, παρουσιαζόμενον ὑπὸ τύπον προβουλεύματος εἰς τὸν Κυβερνήτην καὶ ἐπικυρούμενον ὑπ' αὐτοῦ ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν, μόνον μετὰ προηγουμένην δημοσίευσιν καθίστατο νόμος¹.

Συνεπῶς ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος τῆς Τροιζῆνος ἡ δημοσίευσις λαμβάνει σαφῆ συστατικὴν ἔννοιαν. Βεβαίως δὲν προεβλέπετο ἡ δημοσίευσις διὰ τινος ὠρισμένου ὀργάνου ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ 1833 συσταθεῖσα «Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος». Ἀπλῶς ἀπητεῖτο δημοσίευσις. Αὕτη ἡδύνατο νὰ γίνη ἐν τινι τῶν ἐκδιδομένων ἐφημερίδων, ἰδίᾳ εἰς τὴν «Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος» ἢ διὰ μόνης τῆς τοιχοκολλήσεως τοῦ κειμένου τοῦ νόμου. Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν κατὰ τὴν Δ' Περίοδον ἐκδοθέντων πέντε ἐν ὅλῳ νόμων μόνον οἱ τρεῖς ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν «Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος».

1. Πρβλ. ἀρθρον 123 τοῦ Συντάγματος τῆς Τροιζῆνος, καθ' ὃ «Ὁ Κυβερνήτης ἐπικυρώνει καὶ δημοσιεύει τοὺς νόμους κατὰ τὸ 73 ἀρθρον».